

BIOLOGICKÁ ROZMANITOST, UŽÍVÁNÍ PŮDY A LESNICTVÍ

Při hledání způsobů, jak čelit úbytku biologické rozmanitosti, odlesňování a změně klimatu, hraje EU na mezinárodním poli významnou úlohu. Zásadní krok vpřed ve snaze o zachování biologické rozmanitosti a o ochranu přírody představovala Konference OSN o životním prostředí a rozvoji z roku 1992, na níž byla přijata Úmluva o biologické rozmanitosti. V roce 2011 se EU zavázala, že úbytek biologické rozmanitosti a degradaci ekosystémových služeb na svém území zastaví do roku 2020. Na význam zachování neporušenosti všech ekosystémů a ochrany biologické rozmanitosti poukazuje také Pařížská dohoda o změně klimatu z roku 2015. V rámci Zelené dohody pro Evropu Komise navrhla novou strategii pro biologickou rozmanitost, jejímž cílem je zajistit, aby do roku 2030 již měla biologická rozmanitost v Evropě vzestupnou tendenci a mohla prospívat lidem, planetě, klimatu i našemu hospodářství.

PRÁVNÍ ZÁKLAD

Články 3, 11 a 191–193 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU).

OBECNÝ KONTEXT

V roce 1992 se v Riu de Janeiro konala Konference OSN o životním prostředí a rozvoji (UNCED), která vedla k přijetí Rámcové úmluvy o změně klimatu (UNFCCC), Úmluvy o biologické rozmanitosti (CBD), Deklaraci z Ria, prohlášení o zásadách světového konsenzu o hospodaření v lesích a programu Agenda 21. Úmluvu CBD doplňují dva důležité protokoly: Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti usiluje o ochranu biologické rozmanitosti před potenciálními riziky způsobenými modifikovanými živými organismy, které vytvořila moderní biotechnologie. Tento protokol byl přijat v roce 2000 a vstoupil v platnost v roce 2003. Druhým je Nagojský protokol o přístupu k přínosům plynoucím z využívání biologické rozmanitosti a jejich rozdělení, který má za cíl zvýšit právní jistotu a transparentnost jak pro poskytovatele, tak i uživatele genetických zdrojů. Byl přijat roku 2010 a vstoupil v platnost v roce 2014. Z třetího vydání zprávy CBD o globálním výhledu pro biologickou rozmanitost však vyplývá, že cíle pro rok 2010 se dosáhnout nepodařilo. Smluvní strany Úmluvy o biologické rozmanitosti na svém zasedání v japonské Nagoji (prefektura Aiči), proto přijaly v roce 2010 revidovaný strategický plán, do něhož byly začleněny tzv. cíle z Aiči v oblasti biologické rozmanitosti: jedná se o 20 náročných cílů, uspořádaných na základě pěti strategických oblastí, které usilují o dosažení ochrany biologické rozmanitosti do roku 2020 na základě strategického plánu na období 2011–2020.

Evropská unie přistoupila také k dalším úmluvám. Těmi jsou Ramsarská úmluva o ochraně mokřadů (únor 1971); Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin (CITES) (březen 1973); Bonnská úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů (červen 1979); Bernská úmluva o ochraně evropských planě rostoucích rostlin, volně žijících živočichů a přírodních stanovišť (1982); Úmluva o biologické rozmanitosti z Ria de Janeiro (1992). Je také smluvní stranou řady regionálních úmluv, jako je Helsinská úmluva o ochraně mořského prostředí oblasti Baltského moře (1974); Barcelonská úmluva o středozemním moři (1976) a Úmluva o ochraně Alp (1991). EU je rovněž vázána Aarhuskou úmluvou (1998), která se týká přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí.

Mezinárodní snahy o snižování emisí skleníkových plynů se opírají o UNFCCC. Kjótský protokol k UNFCCC ukládá rozvinutým zemím snižovat emise v období až do roku 2020. V prosinci 2015 přijaly strany UNFCCC Pařížskou dohodu – právně závaznou dohodu o klimatu, která se vztahuje na všechny země. Jejím cílem je omezit globální oteplování na výrazně méně než 2 °C a současně vyvíjet snahy o to, aby oteplení nepřekročilo 1,5 °C. V rámci UNFCCC probíhá též program REDD+, který poskytuje nástroje na boj proti odlesňování a znehodnocování lesů v tropických oblastech. Pařížská dohoda o změně klimatu také vyzdvihuje význam zachování neporušenosti všech ekosystémů včetně oceánů stejně jako význam ochrany biologické rozmanitosti. Dohoda dále poukazuje na to, že klíčovou úlohu při dosahování dlouhodobých cílů zmírňování změny klimatu hraje využívání půdy.

CÍLE A VÝSLEDKY

A. Akční plány pro biologickou rozmanitost

V květnu 2006 přijala Komise sdělení a akční plán s názvem „Zastavení ztráty biologické rozmanitosti do roku 2010 a v dalších letech – zachování ekosystémových služeb v zájmu dobrých životních podmínek pro lidstvo“. Protože v té době již nebylo pravděpodobné, že by se EU podařilo splnit svůj cíl zastavit do roku 2010 úbytek biologické rozmanitosti, Komise přijala v červnu 2011 novou strategii s cílem „zastavit do roku 2020 úbytek biologické rozmanitosti a zhoršování ekosystémových služeb v EU, obnovit je a současně zvýšit příspěvek EU k odvrácení úbytku biologické rozmanitosti v celosvětovém měřítku“. V prosinci 2011 schválila Rada strategii v oblasti biologické rozmanitosti EU do roku 2020 s jejími šesti cíli: v plné míře provést stávající právní předpisy EU v oblasti životního prostředí s cílem chránit biologickou rozmanitost; lépe chránit ekosystémy a v širší míře využívat ekologickou infrastrukturu; posílit udržitelné zemědělství a lesnictví, lépe využívat rybolovné zdroje; zpřísnit kontroly invazních nepůvodních druhů; a více přispívat k odvrácení úbytku celosvětové biologické rozmanitosti.

B. Ochrana přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

Směrnice o stanovištích (směrnice Rady 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, ve znění směrnice 97/62/ES) se stala základem vytvoření evropské sítě Natura 2000. Její součástí jsou „lokality významné pro Společenství“ / „zvláštní oblasti ochrany“ určené členskými státy a „zvláště

chráněné oblasti“ zařazené na základě směrnice 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků. Celková rozloha soustavy přesahuje 850 000 km², což z ní činí největší souvislou síť chráněných oblastí na světě. Hlavním cílem směrnice o stanovištích je podporovat zachování biologické rozmanitosti se zřetelem k hospodářským, sociálním, kulturním a regionálním potřebám. Revidovaná směrnice o ochraně volně žijících ptáků zahrnuje ochranu, řízení a kontrolu (volně žijících) ptáků, včetně pravidel udržitelného lovu.

C. Invazní nepůvodní druhy

Přísnější kontroly invazních nepůvodních druhů jsou jedním ze šesti cílů strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2020. Invazní nepůvodní druhy způsobují v EU škody ve výši miliard eur ročně, a to nejen na ekosystémech, ale i na plodinách a hospodářských zvířatech, narušují místní prostředí a ovlivňují lidské zdraví. Klíčovým prvkem nařízení (EU) č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazivních nepůvodních druhů je proto seznam těchto druhů s významným dopadem na Unii. Toto nařízení má prostřednictvím prevence, včasného varování a rychlé reakce chránit původní biologickou rozmanitost a minimalizovat a zmírňovat dopad těchto druhů na lidské zdraví a hospodářství. Členské státy budou muset vytvořit zejména systémy dohledu a akční plány.

D. Přístup ke genetickým zdrojům a sdílení přínosů

Po přijetí Nagojského protokolu o přístupu ke genetickým zdrojům a sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání předložila Komise v říjnu 2012 návrh s cílem stanovit závazné požadavky na přístup ke genetickým zdrojům v zemi původu a zajistit, aby byly přínosy spravedlivě a rovnoměrně sdíleny. Dohoda mezi Evropským parlamentem a Radou vedla k přijetí nařízení (EU) č. 511/2014. Podle něj mohou být genetické zdroje a tradiční znalosti spojené s těmito zdroji předávány a používány pouze v souladu s podmínkami vzájemně dohodnutými mezi uživateli (podniky, soukromými sběrateli a institucemi) a orgány země původu.

E. Obchod s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami a jejich využívání

Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES) upravuje mezinárodní obchod s exempláři druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, zejména (zpětný) vývoz a dovoz živých a mrtvých zvířat a rostlin a jejich částí či derivátů, a to na základě systému povolení a certifikátů. Základní nařízení, tedy nařízení (ES) č. 338/97 o ochraně volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu, začleňuje cíle, zásady a ustanovení úmluvy CITES do práva EU. Změny seznamu druhů v přílohách nařízení Rady (ES) č. 338/97 (např. pro účely provedení rozhodnutí o změně v seznamu přijatého stranami Úmluvy o biologické rozmanitosti) se provádějí prostřednictvím prováděcího nařízení Komise, jako je např. nařízení Komise (EU) 2017/1915, které zakazuje dovážet do EU exempláře některých druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.

F. Biologická rozmanitost v souvislosti s dobrými životními podmínkami zvířat

Komise prováděla akční plán v oblasti dobrých životních podmínek a ochrany zvířat 2006–2010 ([COM\(2006\)0013](#)), který se opíral o zásadu tří „R“ (replacement, reduction, refinement, tj. nahrazení pokusů na živých zvířatech, snížení počtu používaných

pokusných zvířat a zdokonalení pokusných metod). Směrnice 2010/63/EU o ochraně zvířat používaných pro vědecké účely (a o zrušení směrnice 86/609/EHS) z této zásady vychází a vstoupila v platnost dne 1. ledna 2013. Nařízení (ES) č. 1007/2009 navíc usiluje o zajištění toho, aby na trhu EU již nebylo možné kupovat produkty z tuleňů.

G. Biologická rozmanitost moří

Biologická rozmanitost moří spadá do působnosti akčních plánů pro biologickou rozmanitost v oblasti přírodních zdrojů a rybolovu. Přezkum strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti zdůrazňuje, jak je pro udržování biologické rozmanitosti důležitý „dobrý ekologický stav“ moří a pobřežních oblastí. Kromě toho vstoupila v červenci roku 2008 v platnost směrnice o rámcové strategii pro mořské prostředí (2008/56/ES), která usiluje o jeho ochranu a zachování. Jejím cílem je do roku 2020 zajistit dobrý stav životního prostředí v mořích EU a chránit zdrojovou základnu, na níž závisejí hospodářské a společenské činnosti spojené s mořským prostředím.

H. Lesy

Lesy tvoří téměř 30 % celkové rozlohy soustavy Natura 2000. EU má téměř 182 milionů hektarů lesů, které pokrývají 43 % jejího území, a proto se na ochranu lesů zaměřuje i několik unijních opatření. Nařízení (EU) č. 995/2010 (nařízení o dřevě) stanoví povinnosti hospodářských subjektů uvádějících na trh dřevo a dřevařské výrobky, které mají bránit obchodu s protiprávně vytěženým dřevem a dřevařskými výrobky z něj, a poprvé zakazuje jejich uvádění na unijní trh. V září 2013 bylo přijato sdělení Komise nazvané „Nová strategie EU v oblasti lesnictví: pro lesy a odvětví založená na lesnictví“ (COM(2013)0659). Závěry Rady ze dne 19. května 2014 následně zdůraznily „význam odvětví založeného na lesnictví pro EU“ a uvedly, že „v této souvislosti hrají lesy klíčovou úlohu i díky tomu, že umožňují strukturální přeměnu společnosti směrem k ekonomikám založeným na biotechnologiích“. [Zpráva v polovině období](#) o provádění strategie EU v oblasti lesnictví dospěla k závěru, že při plnění cílů pro rok 2020 bylo dosaženo významného pokroku.

I. Využívání půdy, změny ve využívání půdy a lesnictví (LULUCF)

Pod akronymem LULUCF se skrývá využívání půdy, stromů, rostlin, biomasy a dřeva. Zvláštním rysem této oblasti je, že nejen způsobuje emise skleníkových plynů, ale je také schopna oxid uhličitý absorbovat z atmosféry. Členské státy se v Kjótském protokolu zavázaly, že do roku 2020 dosáhnou toho, aby byly emise skleníkových plynů pocházející z využívání půdy kompenzovány ekvivalentní absorpcí CO₂, která bude možná díky dodatečným opatřením v uvedené oblasti. V současnosti si EU vytyčila za cíl zakotvit tuto zásadu („pravidlo nulového pasivního zůstatku“) do předpisů Unie na období let 2021–2030, čímž se oblast LULUCF stane poprvé součástí unijního úsilí o snížení emisí. Nařízením (EU) 2018/841, které vstoupilo v platnost 9. července 2018, byly emise skleníkových plynů a jejich pohlcování v důsledku využívání půdy, změn ve využívání půdy a lesnictví zahrnuty do rámce politiky v oblasti klimatu a energetiky do roku 2030. Tím byla naplněna dohoda mezi vedoucími představiteli států EU z října 2014, podle níž by měla k dosažení cíle snížení emisí do roku 2030 přispět všechna odvětví. Na základě tohoto nařízení by emise skleníkových plynů, které způsobuje sektor LULUCF, měly být v letech 2021–2030 kompenzovány odstraněním přinejmenším ekvivalentního množství CO₂ z atmosféry.

J. Finanční nástroje

Od roku 1992 je specializovaným finančním nástrojem EU pro životní prostředí program LIFE. Ochrana přírody a biologická rozmanitost byly zařazeny mezi podprogramy pro čtyři fáze, které již byly dokončeny. Pátá fáze programu LIFE (zahájená nařízením (EU) č. 1293/2013 a pokrývající období let 2014–2020) se skládá ze dvou podprogramů týkajících se změny klimatu a životního prostředí. Pro přírodu a biologickou rozmanitost, které jsou součástí podprogramu pro životní prostředí, je k dispozici rozpočet ve výši 1 155 milionů EUR. Další možnosti financování na podporu biologické rozmanitosti byly otevřeny v rámci zemědělské politiky a rybářské politiky, Fondu soudržnosti a strukturálních fondů a víceletých rámcových výzkumných programů.

K. Zelená dohoda pro Evropu

Dne 11. prosince 2019 představila Komise [Zelenou dohodu pro Evropu](#), ambiciózní balíček opatření, která mají EU umožnit, aby do roku 2050 dosáhla uhlíkové neutrality. Zelená dohoda pro Evropu představuje [akční plán](#) pro přeměnu EU v udržitelnou a konkurenceschopnou ekonomiku. Mezi navrhovaná opatření patří [strategie EU v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030](#) (zveřejněná 20. května 2020), která obsahuje opatření k řešení hlavních příčin úbytku biologické rozmanitosti, a nová strategie EU v oblasti lesnictví s opatřeními na podporu hodnotových řetězců bez odlesňování. Nová strategie v oblasti biologické rozmanitosti do roku 2030 se zabývá pěti hlavními příčinami úbytku biologické rozmanitosti (změny ve využívání půdy a moří, nadměrné využívání přírodních zdrojů, změna klimatu, znečištění a invazní nepůvodní druhy), stanoví posílený rámec správy s cílem zaplnit zbývající mezery, zajistit plné provádění právních předpisů EU a soustředit k dosažení těchto cílů všechny současné činnosti.

ÚLOHA EVROPSKÉHO PARLAMENTU

Parlament je spolutvůrcem právních předpisů a jako takový již dlouho podporuje ochranu biologické rozmanitosti v EU a její politiky v oblasti změny klimatu. V září roku 2010 přijal Parlament [usnesení o provádění právních předpisů zaměřených na zachování biologické rozmanitosti](#), a to s ohledem na cíl pro období po roce 2010. Vyjádřil hluboké znepokojení nad tím, že zastavení úbytku biologické rozmanitosti není v rámci mezinárodní politické agendy považováno za naléhavou záležitost, a vyzval ke zlepšení správy v oblasti biologické rozmanitosti, jak v rámci vnitřních, tak i vnějších vztahů.

V listopadu 2016 přijal Parlament [usnesení](#) o akčním plánu, jehož cílem je omezit destruktivní organizovanou trestnou činnost, která biologickou rozmanitost velmi ohrožuje, neboť přivádí mnoho druhů na pokraj vyhynutí. Akční plán má tři priority: prevenci, prosazování a spolupráci. Byl rovněž zdůrazněn význam celosvětové spolupráce mezi zeměmi původu, tranzitu a cílovými zeměmi. V [říjnu 2016](#) a [říjnu 2017](#) přijal Parlament usnesení, ve kterých se vyjadřuje proti povolování geneticky modifikovaných organismů (kukuřice, sója ad.) ze strany Komise a podporuje úsilí o usnadnění zákazu pěstování geneticky modifikovaných organismů v členských státech v souladu s cílem ochrany biologické rozmanitosti, přírody a půdy.

Ve svém usnesení ze dne 14. října 2015 nazvaném „[Na cestě k uzavření nové mezinárodní dohody o klimatu v Paříži](#)“ Parlament připomněl, že změna klimatu urychluje úbytek biologické rozmanitosti, vyzval k přijetí dohody zahrnující „komplexní úsilí všech odvětví“ a konstatoval, že využívání půdy má „významný potenciál nákladové účinnosti pro zmírňování a posilování odolnosti“.

V [usnesení ze dne 16. ledna 2020 o 15. zasedání konference smluvních stran \(COP15\) Úmluvy o biologické rozmanitosti](#) Parlament upozornil na to, že rámec pro biologickou rozmanitost na období po roce 2020 by měl být ambicióznější, inkluzivnější a měl by účinněji fungovat.

V [usnesení ze dne 8. října 2020](#) o nové strategii EU v oblasti lesnictví Parlament zdůraznil, že strategie pro lesnictví po rok 2020 a Zelená dohoda pro Evropu budou hrát klíčovou úlohu při plnění cílů Pařížské dohody a agendy OSN pro udržitelný rozvoj.

A konečně přijal Parlament dne 22. října 2020 usnesení obsahující doporučení Komisi k [právnímu rámci EU pro zastavení a odvrácení globálního odlesňování na úrovni EU](#). Uvedl v něm, že je třeba přezkoumat obchodní a investiční politiku s cílem účinněji řešit globální výzvu, kterou představuje deforestace, vytvořit celosvětově rovné podmínky a dbát na vazbu mezi obchodními dohodami a celosvětovou biologickou rozmanitostí a lesními ekosystémy.

Georgios Amanatidis
12/2020

